

30.9.2014

STM/Kirjaamo

Viite: STM058:00/2013

**LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI TRANSEKSSUAALIN
SUKUPUOLEN VAHVISTAMISESTA ANNETUN LAIN 563/2002 MUUTTAMISESTA**

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt ETENEn lausuntoa hallituksen esityksestä, jolla muutettaisiin transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettua lakia. ETENE on antanut 17.4.2013 ministeriölle lausunnon lain muutostarpeista, jolloin neuvottelukunta katsoi aikaisemmin laissa olleen vaatimuksen steriloinnista ihmisoikeussopimuksen ja perustuslain takaaman henkilökohtaisen koskemattomuuden toteutumisen kannalta arveluttavaksi. Neuvottelukunta näki myös tarpeettomaksi ehdon, jonka mukaan avioliitto tai rekisteröity parisuhde estää uuden sukupuolen vahvistamisen.

Hallituksen esityksessä on kaksi eri vaihtoehtoa lakimuutokseksi. Vaihtoehdossa A on poistettu lisääntymiskyvyttömyys- ja naimattomuusvaatimukset. Siinä ehdotetaan, että avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa oleva henkilö voidaan vahvistaa kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietojärjestelmään merkitty vain, jos avio- tai avopuoliso antaa tähän henkilökohtaisen suostumuksensa. Tällöin avioliitto muuttuu rekisteröidyksi parisuhteeksi ja päinvastoin. Vaihtoehdossa B avioliitto tai rekisteröity parisuhde pysyy voimassa, mikäli molemmat sitä yhdessä pyytävät. Pyyntö on esitettävä maistraatille kun sukupuolen vahvistamista haetaan.

Vaihtoehtoja erottaa se, voidaanko avioliittoa tai rekisteröityä parisuhdetta jatkaa myös toisen osapuolen sukupuolen vaihtamisen jälkeen. Asiaa perustellaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöksillä, muiden maiden käytännöillä sekä kansainvälisillä asiakirjoilla. Monissa Euroopan maissa on poistettu lainsäädännöstä sterilointivaatimus, ja mm. muissa Pohjoismaissa avioliittolaki on sukupuolineutraali. Näin ollen sukupuolen vaihtamisella ei ole oikeusvaikutuksia henkilön ja hänen puolisonsa parisuhteeseen. Suomessa vain mies ja nainen voivat solmia avioliiton; samaa sukupuolta olevat kaksi henkilöä taas rekisteröidyn parisuhteen. Rekisteröity parisuhde ja avioliitto eivät oikeusvaikutuksiltaan vastaa täysin toisiaan. Lain perusteista ilmenee, että kansainvälisessä keskustelussa avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen katsotaan kuuluvan yksityisyyden ja perhe-elämän suojaan, ja Euroopan neuvoston jäsenmaita on kehoitettu tarkastelemaan asiaa ihmisoikeusnäkökulmasta.

Laissa säädetään, millä ehdoin henkilön sukupuoli voidaan vahvistaa toiseksi kuin mitä se aiemmin on ollut. Jo avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen solmineella tämä vaikuttaa myös solmittuun sopimukseen. Tämän vuoksi sukupuolen vaihtamisen vahvistamiseen edellytetään puolison suostumusta. Neuvottelukunnan mielestä on kuitenkin erikoista ja vastoin itsemääräämisoikeuden periaatetta, että asiaan, jonka pitäisi kuulua mitä suurimmassa määrin henkilön oman itsemääräämisoikeuden piiriin, pyydetään täysivaltaiselle henkilölle toisen täysivaltaisen henkilön suostumus. Neuvottelukunnan mielestä on tärkeää erottaa sukupuolen muutoksen vahvistaminen ja solmitun sopimuksen muuttuminen toisistaan, vaikka ne tapahtuisivatkin saman hakemuksen yhteydessä. Näin puoliso antaisi tässä tapauksessa suostumuksensa avioliiton/ re-

kisteröidyn parisuhteen jatkumiseen tai vaihtumiseen eikä toisen henkilön sukupuolen vaihtumisen vahvistamiseen.

ETENE korostaa, että sekä puolisoitten välinen keskustelu että myös tiedon antaminen osapuolille sukupuolen vahvistamisen ja kahden ihmisen välisen sopimuksen vaihtumisesta tai pysymisestä on tärkeää, jotta osapuolet tietävät millaisia seurauksia avioliiton / rekisteröidyn parisuhteen muuttumisella tai pysymisellä parille ja perheelle on. ETENE katsoo, että täysivaltaiset aikuiset pystyvät tekemään keskeisessä sopimuksessaan tietoon perustuvan päätöksen.

Nykyllänsäädännön mukaisesti avioliitto voidaan solmia vain miehen ja naisen välillä. Avioliitolla ja rekisteröidyllä parisuhteella on jonkin verran eroja niiden oikeusvaikutuksissa. Vaikka erot ovat pieniä, pareilla voi olla painavia syitä, jonka vuoksi he haluavat jatkaa olemassa olevaa sopimustaan.

Molemmille vaihtoehdoille on perusteluita. ETENEn enemmistö kannattaa vaihtoehtoa B, jossa todettiin säädöksessä ymmärrettävän elämän monimuotoisuutta ja henkilöiden itsemääräämisoikeutta toisin kuin vaihtoehdossa A, jossa sukupuolen vaihtamisen vahvistaminen automaattisesti muuttaa kahden aikuisen solmiman sopimuksen toiseksi.

Osa ETENEn jäsenistä katsoo, että vaihtoehto A on nykyllänsäädännön mukainen ja yksinkertaisempi toteuttaa, sillä vaihtoehto B voi aiheuttaa tarkistamisia ja muutoksia muihin säädöksiin.

ETENESSÄ on tällä kaudella keskusteltu myös siitä, voitaisiinko myös alaikäisten sukupuoli-identiteettiä tutkia ja hoitaa (lausunto 26.9.2011). ETENE katsoi tällöin, että tärkeintä eettisesti on lapsen ja nuoren etu, hyvän tekeminen ja vahingon välttäminen. ETENE painotti lapsen ja nuoren itsemääräämisen kunnioitusta ja hyväksymistä iän ja kehitystason mukaisesti. ETENE totesi, että sukupuoli-identiteetin tutkiminen ja hoito edellyttävät erityistietämystä, mihin tarvitaan usein moniammatillinen työryhmä. Nuoren identiteetti on vielä keskeneräinen eikä hänen persoonallisuutensa rakenne ole vielä välttämättä vakiintunut, minkä vuoksi seksuaalisen identiteetin tutkiminen ja erotusdiagnostiikka vaativat erityistä huolellisuutta. Peruuttamattomiin hoitoihin neuvottelukunta toivoi malttia ja pidättyvyyttä, ja totesi, että hoitojen ohjeellisena ikärajana voi pitää täysi-ikäisyyttä, mutta painavilla syillä tästä voitaisiin joustaa.

Nykyinen lainsäädäntö ei tähän anna mahdollisuutta painavillakaan syillä, joten on syytä harkita, tuleeko täysi-ikäisyyden vaatimus edelleen säilyttää laissa, ja voidaanko ja tästä poiketa painavin perustein.

Neuvottelukunnan puolesta

Puheenjohtaja

Markku Lehto

Pässihteeri

Ritva Halila

Tiedoksi STM/sosiaali- ja terveystieteiden osasto
STM/peruspalveluministeri
Neuvotteleva virkamies Riitta Burrell

